

CREATIVE ASPECTS OF THE VINČAN CULTURE IN ROMANIA

ASPECTE CREATIVE ALE CULTURII VINČA PE TERITORIUL ROMÂNIEI

Ioana-Iulia OLARU,

Facultatea de Arte Vizuale și Design, Univ. de Arte G. Enescu, Iași
olaru.ioana.iulia@gmail.com

Abstract

The Vinča culture was born in the Neolithic (5500 - 5000 BC). In Romania, during this period, was established new syntheses by new communities and new cultures from the south (Vinča culture) and from Central Europe (linear pottery culture) thereby replacing the previous great cultural unity, Starcevo-Cris. The Vinča culture is one of the most popular, most dynamic and most complex cultures. Today we can not speak about Vinča as totality, but rather several groups of Vinča culture (Banat culture group, Bucovăț culture group, Szakalhat culture, Rast culture group, Turdaș culture, the cultural complex Lumea Nouă-Cheile Turzii-Cluj and Iclod culture group).

Rezumat

Cultura Vinča a luat naștere în Neoliticul dezvoltat (5 500 – 5 000 î.Hr.). Este o perioadă în care, pe teritoriul României, noi comunități și noi culturi venite din sud (cultura Vinča) și dinspre Europa Centrală (cultura ceramicii liniare) pun bazele unor noi sinteze care înlocuiesc marea unitate culturală anterioară, Starcevo-Criș. Cultura Vinča este una dintre cele mai răspândite, mai dinamice și mai complexe culturi. Actualmente nemaiputându-se vorbi despre o cultură Vinča propriu-zisă, ci despre mai multe grupuri vinciene (cultura Banatului, grupul Parța, grupul Bucovăț, cultura Szakalhat, grupul Rast, cultura Turdaș, complexul cultural Lumea Nouă-Cheile Turzii-Cluj, grupul Iclod).

Keywords: *Vinča culture, pottery, statues, carvings*

Cuvinte cheie: *cultura Vinča, ceramică, statuete, sculpturi*

Cultura Vinča a luat naștere în Neoliticul dezvoltat (a doua parte a mil. al V-lea – înc. mil. al IV-lea î.Hr.) (Bărbulescu 2007: 16) (5 500 – 5 000 î.Hr.) (Ursulescu, at al.: 2010: 126). Este o perioadă în care, pe teritoriul României, noi comunități și noi culturi venite din sud (cultura Vinča) și dinspre Europa Centrală (cultura ceramicii liniare) pun bazele unor noi sinteze care înlocuiesc marea unitate culturală anterioară, Starcevo-Criș (Ibidem). Între acestea, cultura Vinča (cu cele 4 faze de evoluție: A-D) (numită astfel după celebra așezare de tip tell din apropiere de Belgrad) (Ibidem: 127) este una dintre cele mai răspândite (Dumitrescu 1974: 36)¹, mai dinamice și mai complexe, actualmente nemaiputându-se vorbi despre o cultură Vinča propriu-zisă, ci despre mai multe grupuri vinciene (cultura Banatului, grupul Parța, grupul Bucovăț, cultura Szakalhat, grupul Rast, cultura Turdaș, complexul cultural Lumea Nouă-Cheile Turzii-Cluj, grupul Iclod) (Ursulescu et.al.: 127).

¹ Așezările triburilor culturii Vinča sunt identificate în Banat, în Transilvania – zona Mureșului până dincolo de Alba Iulia, suind până în nord până în regiunea Clujului și coborând spre sud-est până spre Jiu. Cf. Vladimir Dumitrescu, *Arta preistorică în România*, vol.I, București, Ed. Meridiane, 1974, p.36

Până la începutul fazei C, cultura Vinča aparține perioadei acesteia, a Neoliticului dezvoltat. Comunitățile subfazei A1 nu intră încă în procese de sinteză cu comunitățile fazei târzii (IIIB) Starcevo-Criș din Banat și Serbia²(Ibidem: 131). Abia în subfaza Vinča A2 – și ultima (IV), a culturii Starcevo-Criș – se va naște din această sinteză o cultură mixtă: cultura Banatului (Ibidem)³, paralelă cu fazele A 2-3, B, și C1 ale culturii Vinča, ce va cunoaște și particularități locale (ca cele din grupurile Parța și Bucovăț). Alte comunități vinciene au pătruns în bazinul mijlociu al Mureșului, punând bazele aici unei noi sinteze: cultura Turdaș (numită astfel după o stațiune de tip tell de lângă Deva), contemporană cu sfârșitul fazei Vinča B și începutul fazei C (etapa mijlocie), cu tradiții Starcevo-Criș și influențe ale ceramicii liniare.

Începând cu faza C, vom vorbi despre cultura Vinča târzie, care va continua să se dezvolte la începuturile Eneoliticului, în prima sa perioadă: Eneoliticul timpuriu (cca 5 000 – 4 500 î.Hr.) (Ibidem: 140). De altfel, în această perioadă, procesul de evoluție va continua pentru toate comunitățile, realizându-se noi sinteze culturale prin contactul cu culturile de origine meridională și est-central europeană, un rol de seamă avându-l centrele civilizațiilor superioare ale Orientului Apropiat și Egeei. Ocupând o zonă reprezentată de fosta Iugoslavie, nord-vestul Bulgariei și sud-vestul României, cultura Vinča târzie este reprezentată de aspectul Turdaș în Transilvania (Ibidem)⁴, de grupul Rast în Oltenia și de aspectul Vinča-Plocnik în Banat, mai târziu, în fazele C și D ale culturii Vinča (Ibidem). Intrat în contact cu grupul de ceramică pictată Cluj-Cheile Turzii (din complexul cultural Lumea Nouă), grupul cultural Turdaș va realiza grupul Iclod (caracterizat și prin ceramică de aspect Turdaș (cu benzi de linii incizate, cu șiruri de impresiuni în interior) și prin ceramică de aspect Cluj-Cheile Turzii (cu pictură pe fond alb).

Ceramica culturii Vinča este de bună calitate, bine arsă, cu luciu metalic și cu o pastă amestecată cu nisip și pietricele. Particularitatea tehnică a aspectului Turdaș se referă la arderea puternic oxidantă, vasele acestea având mai rar lustru și o culoare roșie-cărămizie (Miclea&Florescu, 1980: 60). În general, există și ceramică grosolană, precum și ceramică fină. Nu ceramica pictată a culturii Vinča este cea reprezentativă (Dumitrescu, 1974: 37) (cromatica fiind sobră și redusă la benzi unghiulare negre pe fond cenușiu), ci cea incizată sau, mai târziu, în relief.

Formele sunt destul de variate: vase mari, cupe cu picior, vase globulare cu picior; în așezarea de la Parța (aparținând culturii Vinča timpurii) au fost găsite oale, străchini și castroane, cupe, vase-capac (o formă deosebită: vasul-capac conic) (Lazarovici, 1972: 12). Cele din grupul Turdaș sunt: castroane, vase bitronconice, cupe (Miclea&Florescu, 1980: 59).

Vasele din așezările de la Parța și de la Turdaș sunt o mărturie că în general pentru cultura Vinča motivul cel mai frecvent întâlnit este banda unghiulară incizată, lată de 2-4cm (uneori atât de lată și cu cele două margini în zig-zag neparalele încât nu mai reprezintă o bandă). Benzile sunt umplute cu gropițe sau cu liniuțe paralele întrerupte (ca la vasele găsite la Turdaș). Uneori benzile coboară vertical de la buză, pe toată suprafața vasului, alteori sunt oblice și alternante: benzi nedecorate – cu benzi cu împunsături. În general, zig-zag-urile sunt curgătoare, acoperind toată suprafața vasului, dar s-au găsit și exemple în care continuitatea este întreruptă de benzi verticale sau de o creastă a peretelui, verticală sau orizontală (decorul fiind același), dar unele vase au chiar patru colțuri, fiecare latură constituind un cadru cu decor separat.

La decorul în benzi se adaugă și prezența unor figuri geometrice (tot unghiulare). În decorul unui vas de la Turdaș, un romb mic acoperit cu împunsături este încadrat de o bandă rombică sau întâlnim succesiuni orizontale de triunghiuri cu împunsături (Dumitrescu 1974: 38).

² Probabil relațiile dintre purtătorii celor două culturi au fost la început destul de încordate: la multe așezări Starcevo-Criș târzii și Vinča timpurii din Banat și din Oltenia apar primele sisteme de apărare cu șanțuri și palisade neolitice de pe teritoriul României.

³ Pe parcurs, cultura Banatului își lărgeste contactele cu grupurile ceramicii liniare din Câmpia Tisei (cultura Alfold), îndeosebi cu grupul Szakalhat. *Ibidem*

⁴ Cu evoluție proprie, care a intrat în contact cu aspectul Zeliezovce al ceramicii liniare târzii cu capete de note muzicale din Slovacia, precum și cu culturile Bükk, Szakalhat și Tisa din vestul și nord-vestul Ungariei. *Ibidem*

O altă variantă a decorului cu benzi este cea în care acestea sunt formate din fascicule cu trei linii paralele, ori cu traseu unghiular (ca la o amforă de la Parța), ori ca ghirlande largi înconjurând gura vasului (Turdaș).

Această monotonie evidentă în variația decorului nu este rezultat al lipsei imaginației artiștilor vincieni, ci al înclinației, specifică perioadei, spre simetrie, ritm și geometrizare. Dar s-au găsit și motive decorative mai deosebite, ornamentând fusaiole din lut ars sau funduri de vase: grupe de linii pornind radial de la gaura centrală, sau linii frânte, ori sub formă de triunghiuri și pătrate. Motivelor geometrice li se adaugă și cele pictografice: pe tăblițele de la Tărtăria (ce aparțin perioadei timpurii a culturii Vinča: sf. mil. al VI-lea î.Hr., ori pe ceramica de la Turdaș.

În perioade mai târzii ale culturii, descoperirile de la Rast (jud. Dolj) aduc în tehnică noutatea așa-numitelor *pliseuri* (Ibidem: 37), precum se îmbogățește acum și decorul: prin apariția benzilor dar și a motivelor curbe, spiralice sau meandrice, cu sau fără împunsături, influența culturii Tisa fiind evidentă (Ibidem: 40).

Aspectului Lumea Nouă aparține un vas ceramic de la Cheile Turzii, Peștera Binder: o cupă globulară modelată cu mâna și arsă oxidant la roșu-cărămiziu, lustruită, care are decor pictat (Miclea & Florescu 1980: 59).

În ceea ce privește plastica mică a acestei culturi, statuetele de la Turdaș aparțin perioadei mai vechi a culturii Vinča; cele de la Rast – perioadei mijlocii (sfârșitul fazei B2 – începutul fazei C) (Dumitrescu 1974: 184).

Statuetele antropomorfe ale culturii Vinča-Turdaș sunt toate miniaturale (sub 10cm înălțime) (Lazăr 1974-75: 17), caracterizate prin frontalitatea și schematizarea inerente destinației lor cultice. Figurinele au în general corp cilindric (uneori prismatic, cu muchii arcuite), ușor lătit la bază, dar și în partea superioară, unde constituie astfel capul, realizat ca un disc triunghiular (ce nu depășește în lățime gâtul disproporționat de lung). Uneori capul este înclinat, cu latura de sus arcuită, pe față distingându-se, prin incizii și prin reliefări, ochii, gura, nasul și sprâncenele. Umerii și brațele sunt rezumate prin două cioturi laterale, iar rotunjimile corpului sunt inexistente. Această schematizare excesivă nu este rezultat al stângăciei, ci al existenței unui canon strict, în legătură cu existența unui prototip hieratic, convențional, la care simplificarea este regulă de bază.

Un exemplu al acestei serii de statuete comune este o statueta fragmentară de la Turdaș, unde figura ovală este atent modelată, particulare fiind gura mare și nasul proeminent; pe corpul cilindric, vestimentația este sugerată prin incizii (Miclea & Florescu 1980: 61). Două statuete (de la Turdaș și de la Rast) au, pe corpurile cu detalii anatomice stilizate, un decor realizat în incizii și benzi meandrice. Statueta găsită la Chișoda Veche (jud. Timiș) nu are incizii, dar are marcate de data aceasta brațele, redată în cruce și îndreptate în sus, în tipicul gest de rugă sau de ofrandă; și chipul este accentat, cu ochii ca două fante (Wullschleger 2008: 114), privind în față (nu în sus, ca la majoritatea figurinelor Vinča) (Miclea & Florescu 1980: 60). Iar o statueta de la Parța (15cm înălțime) (Ibidem: 59), cu un veșmânt ca o rochie lungă și mâinile ca două proeminențe conice, are marcați sânii prin proeminențe rotunde⁵, figura detaliind ochii incizați și nasul conic (Radu et al.: 1974: 66). Chipuri tratate puternic au și figurina masculină fragmentară de la Turdaș, unde expresia mirată se datorează alveolelor mari ale gurii și ale ochilor, iar benzile cu împunsături închipuie barba, ori cea de la Turdaș, cu o față de asemenea triunghiulară, cu aceleași goluri ce alcătuiesc fizionomia, la care se adaugă și detalii ale cofurii stilizate ce urma a fi completată (Miclea & Florescu 1980: 61).

De altfel, s-au găsit capete foarte atent modelate, unde și forma este mai reală, *ronde-bosse*, precum și trăsăturile feței (care respectă canonul triunghiular) sunt foarte expresive. Un asemenea cap, găsit la Turdaș, are detaliile feței atât de sensibil lucrate încât sugerează intenția de portretizare: are nasul proeminent, pieptănătura, redată prin incizii, realizată cu acuratețe (probabil această modelare deosebită era rezervată unei statuete ce purta o mască folosită în ritualurile magice).

⁵ Dar aceștia pot lipsi chiar de la statuetele feminine.

Câteva figurine puternic schematizate de la Parța probabil că reprezintă copii, una dintre ele fiind acoperită cu câteva incizii simple (Radu et al.: 1974: 66).

Statuetele de la Rast aparțin perioadei mijlocii a culturii Vinča. Sunt de menționat câteva dintre acestea pentru sensibilitatea aproape modernă a modelării corpurilor, pentru detalii sau pentru ruperea de canoanele schematismului. Seria statuetele în picioare are drept caracteristici corpul cilindric, cu sâni mici, cu abdomen marcat (sugerând maternitatea), picioare lipite, șolduri arcuite, brațe redete ori lateral și îndreptate în jos, ori arcuite pe abdomen, în caracteristicul gest de protecție. Capul este de formă rombică, cu frunte teșită, arcade sprâncenare puternice, continuate cu nas masiv, ochi și gură redete prin fante (sau ochii realizați prin migdale bombate, indicând trăsături asiatico-mediteraneene). Un decor de bună calitate acoperă corpurile, alcătuit din incizii sub forma benzilor spiralice sau meandrice colorate cu ocră roșu și încrustate cu alb, ceea ce indică probabil practicarea tatuajului. De bună calitate este și forma acestor corpuri, care, în ciuda schematismului, dovedesc un realism fără egal în întreg Neoliticul, prin înțelegere și stăpânire a plasticității volumelor (Dumitrescu 1974: 185). Distingem în această serie o statueta bicefală de 6,9cm înălțime (Wullschleger 2008: 209), ale cărei capete inegale indică probabil cuplul divin: divinitatea feminină și acolitul său masculin, cu corp contopit în relație cu cultul fecundității. Regăsim aceeași stilizare a formelor, același decor meandro-spiralic, aceeași redare prin incizii a detaliilor feței, dar gurile sunt aici redete deshise (Ibidem: 115).

Deosebită în această serie este o statueta fragmentară de la Turdaș, cu un cap cu detaliile feței stilizate după canon, dar forma capului este circulară, acesta fiind înconjurat de o aureolă care reprezenta o pălărie rotundă mare (Miclea&Florescu 1980: 346) sau poate coafura – această din urmă probabilitate fiind în legătură cu credințele neolitice, în care redarea pieptănăturii are un rol important (Ibidem: 61). O mențiune specială prin schematizarea ieșită din comun trebuie făcută unei statuete dintr-o fază Vinča târzie, găsită la Verbicioara (jud. Dolj). Corpul este aici dreptunghiular, plat, cu laturi concave, decorat în partea superioară cu o bandă oblică cu incizii paralele. Cele patru colțuri indică membrele, iar gâtul lung se sfârșește cu capul ascuțit, cu un nas în formă de cioc de pasăre, găurit orizontal.

Acestei serii de figurine în picioare i se adaugă cea foarte realistă a statuetelele așezate: solide, cu abdomen bombat, pe care sunt așezate mâinile, totul denotând marele spirit de observație al realizatorilor. Un exemplu este o statueta de la Rast, remarcabilă prin modelajul realist al formelor (deși capul este stilizat caracteristic, triunghiular, iar brațele lipsesc), cu accentuarea sexului și a stării de graviditate, dar și prin decorul meandro-spiralic incizat, ce evidențiază anatomia, dar sugerează și drapajul vestimentației (Ibidem: 59). Se distinge în seria figurinelor șezând o statueta de 12,4cm înălțime (Wullschleger 2008: 209), tot feminină și tot de la Rast. Realismul aici este evident doar în puținele elemente existente, și aceasta pentru că lipsește nu doar scaunul, ci și capul și picioarele mamei care ține în brațele (cu umeri perforați (Ibidem: 115)) rupte acum, o fetiță aplecată spre un sân; nici copilul nu are păstrate capul și picioarele, mâinile nefiindu-i modelate (Dumitrescu 1974: 186). Maiestria artistului neolitic este remarcabilă așadar nu în fidelitatea reprezentării, pe care nu o putem urmări, ci în reușita sugerării unei Pietă renaștiste (Ibidem): mai presus de toate, sentimentul maternității care se degajă conferă o atitudine de un înalt sens al omenescului acestei sculpturi de o mare expresivitate și firesc.

Există și sculpturi zoomorfe în cultura Vinča. Una aparține tocmai acestui grup, Rast: un cap de animal (câine?): deși se recunosc doar botul, ochii și gâtul, aceasta este una dintre cele mai vechi sculpturi neolitice de pe teritoriul României (similitudini se pot face cu piese vinciene găsite în fosta Iugoslavie). Alte două figurine, de tauri, au fost găsite în așezările de la Turdaș și de la Mintia, care pot fi puse în legătură cu reprezentările magico-religioase ale conceptului forței virile a creației. Prima este redată oarecum realist, cu proporții corecte și cu sugerare a mișcării prin cabrarea corpului: se remarcă botul cu gura deschisă și cu nări incizate, ochii fiind la fel redați, prin incizii, iar picioarele și coada sunt niște mici proeminențe. A doua figurină este puternic schematizată: abia se disting detalii precum botul sau ochii, proeminențele picioarelor (Lazăr 1974-75:12). Animale stilizate au fost găsite și în așezarea de la Parța, unde cultura Vinča ne-a lăsat plastică zoomorfă, un

exemplar fiind mai realist și mai proporțional redat, ornamentat cu incizii și creștături pe corp, celălalt este schematizat, cu capul, coada și membrele reduse la mici proeminențe (Lazarovici 1972: 16).

De asemenea, nu trebuie pierdută din vedere, în legătură cu marea varietate a reprezentărilor, existența modelelor miniaturale în cultura Vinča. Acestea aparțin plasticii Turdaș și pot fi puse în legătură tot cu credințele și cu ritualurile specifice. Un model de construcție de la Turdaș are un decor din benzi cu împunsături, iar în partea superioară, acoperișul în două ape este terminat cu o protomă animalieră. În miniatura unui scaun cu patru picioare și spătar scurt regăsim scaunele pe care sunt așezate statuetele șezând de la Rast (Miclea&Florescu 1980: 61).

Reprezentările sculpturale își află corespondent în reliefurile care împodobesc vasele. Regăsim frontalitate a redării corpurilor umane, intenție de surprindere a mișcării la siluetele antropomorfe stilizate (ce probabil executau gesturi ritualice) găsite pe vase de la Turdaș sau de la Parța; schematizare a siluetei: cap abia indicat, circular sau triunghiular (pe un fragment de vas de la Lumea Nouă Alba Iulia, apare reliefată doar fața, cu nasul și cele două pastile ale ochilor) (Dumitrescu 1974: 182); mâini surprinse într-un gest din cadrul ritualurilor de cult, îndoite în sus ori în jos, sau o mână dusă la ureche, ca pe un vas de la Turdaș; cum probabil sunt redată și picioarele, executând un dans, în cazul altui fragment de vas tot de aici. În cazul siluetei animaliere, în ciuda schematizării accentuate, transpare sugerarea mișcării (ca pe un vas de la Turdaș).

Nici vasele cu modelări figurative (antropomorfe și zoomorfe) nu lipsesc, realizate probabil în legătură cu credințele naturiste în forța fertilizatoare a apei (Miclea&Florescu 1980: 61). Un vas găsit la Parța este tipic pentru acest gen de reprezentări: pânțele sugerează corpul înveșmântat în rochie-clopot al unei figuri feminine, iar gâtul evazat al vasului are redată caracteristicile feței. Sub forma *omului care strigă* (Ibidem) este modelat alt vas descoperit în aceeași localitate: trăsăturile – redată cu acuratețe, nu numai ale coafurii descrise prin incizii, ci și ale întregului cap uman sprijinit în palmă (mâinile fiind realist alcătuite) – alcătuiesc gura ulciorului. Un vas ritualic de la Turdaș redă un bust feminin. Este de fapt o figurină goală în interior, din care nu s-au păstrat gâtul și capul, gura vasului fiind un orificiu oval. Corpul are abdomenul proeminent, pe acesta fiind așezate mâinile îndoite în față (în tipicul gest de protecție a fătului), sânii sunt sub formă de mici proeminențe conice. Un decor sub formă de incizii acoperă întregul vas, probabil redând detalii vestimentare și podoabe (brățări) pe brațe (Lazăr 1974-75: 15). Poate fi pus în legătură tot cu cultul feminității și al fecundității și acest tip de vas deosebit.

Capacele de vase prosopomorfe (de la Turdaș sau de la Parța) aparțin în general tipului *în formă de bufniță*, cu trăsăturile feței (nasul, ca o proeminență triunghiulară, ochii migdalați, sub forma unor creștături – întredeschși? –, gura nefiind reprezentată la nici unul dintre exemplarele acestui tip de capace⁶) (Radu et.al., 1974: 68) amplasate pe calote semisferice cu coarne (urechi) (ceea ce duce gândul spre măștile folosite în practicile magico-religioase) (Dumitrescu 1974: 188). La vasul de la Parța, figura, dar și corpul (vasul – care nu este modelat antropomorf sau zoomorf, ci este bitronconic, cu pânțele bombat și gât cilindric) (Radu et.al., 1974: 67) sunt acoperite de motive geometrice dar fără simetrie, ceea ce sugerează elemente de costum sau podoabe (Miclea&Florescu 1980: 59). Aparte este fragmentul de vas tot de aici (din pastă fină), care păstrează o figură umană foarte stilizată, detaliile fiind redată sub forma unor simple semne incizate: nasul ochii, gura, cu urme de vopsea roșie care probabil adăugau detalii pictate (Radu et.al., 1974: 68).

Vasele zoomorfe sunt de tip *askos*, cu animalul cu patru picioare redat fără cap, în locul acestuia aflându-se gura vasului (Dumitrescu 1974: 188).

Mai mult decât în ceramică, în plastica acestei culturi complexe poate fi urmărită o separare a viziunii aspectului Turdaș de cel vincian propriu-zis. Figurinele Turdaș au același decor meandro-spiralice, aceeași sugerare a mișcării și aceeași schematizare triunghiulară a formelor, dar modelarea

⁶ Ceea ce întărește ideea că ar fi reprezentări ornitomorfe sau zoomorfe. Cf. Ortansa Radu et. al., *op. cit.*, p.68

este mai rudimentară, fără curburile și arcurile ce imprimă un stil plasticii vinciene. Detaliile anatomice sunt la fel de estompate și în aspectul Turdaș (Miclea&Florescu 1980: 60)⁷, pe când, în plastica vinciană propriu-zisă, chipul este atent tratat.

Bibliografie

- BĂRBULESCU, Mihai, Deletant, Dennis, Hitchins, Keith, Papacostea, Șerban, Teodor, Pompiliu, *Istoria României*, București, Ed. Corint, 2007
- DUMITRESCU, Vladimir, *Arta preistorică în România*, vol.I, București, Ed. Meridiane, 1974
- FLORESCU, Radu, DAICOVICIU, Hadrian, ROȘU, Lucian (coord.), *Dicționar enciclopedic de artă veche a României*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1980
- LAZĂR, Mircea Dan, *Plastica culturii Vinča-Turdaș din colecțiile Muzeului Județean Hunedoara-Deva*, in *Sargetia*, XI-XII, Deva, 1974-1975, p.11-18
- LAZAROVICI, Gh., *Așezarea neolitică de la Parța*, in *Tibiscus*, II, Timișoara, 1972, p.3-26
- MICLEA, Ion, FLORESCU, Radu, *Preistoria Daciei*, București, Ed. Meridiane, 1980
- RADU, Ortansa, RESCH, Eugen, GERMANN, Carol, *Plastica antropomorfă și zoomorfă de cultură Turdaș-Vinča de la Parța*, in *Tibiscus*, III, Timișoara, 1974, p.65-69
- URSULESCU, N., PETRESCU-DÂMBOVIȚA, M., MONAH, D., *Cap. II. Neo-eneoliticul (Partea I. Preistoria)*, in Mircea Petrescu-Dâmbovița, Alexandru Vulpe (coord.), *Istoria românilor*, vol.I, *Moștenirea timpurilor îndepărtate*, București, Academia Română, Ed. Enciclopedică, 2010
- WULLSCHLEGER, Manuela (ed.), *L'art néolithique en Roumanie*, Napoli, Arte'm, 2008

---

⁷ Deși aici se disting figurinele cilindrice, cele cu proporții corecte, precum și cele tesaliene, cu cap amovibil. Cf. Ion Miclea, Radu Florescu, *op. cit.*, p.60